

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти

Кафедра дошкільної освіти і соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«Соціально-педагогічні умови соціалізації дітей, позбавлених
батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи М422-с

Денного відділення

Спеціальність 231 Соціальна робота

Освітня програма Соціальна робота.

Арт-терапія в соціальній сфері

Новикова Христина Олегівна

Керівник: доктор філософії, ст. викл.

Атрошенко Тетяна Юріївна

Рецензент: доктор філософії, ст. викл.

Подпльота С.В.

Запоріжжя – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	8
1.1. Соціалізація дітей, позбавлених батьківського піклування, як соціальна проблема	8
1.2. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування	17
1.3. Різновиди форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні	21
РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	27
2.1. Специфіка професійної діяльності соціального працівника та соціального педагога з дітьми, позбавленими батьківського піклування	27
2.2. Характеристика соціально-педагогічних умов соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти	38
2.3. Методичні рекомендації з соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах закладу загальної середньої освіти	43
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	67

АНОТАЦІЯ

Новикова Христина Олегівна. Соціально-педагогічні умови соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти

У роботі наведено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання наукової проблеми соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, шляхом обґрунтування сукупності соціально-педагогічних умов, які забезпечують успішність виконання досліджуваного питання.

Мета дослідження – розробити й теоретично обґрунтувати соціально-педагогічні умови соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти.

Перший розділ висвітлює проблеми та особливості соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування. Розглянуто значимість проблеми сирітства в Україні; виділено причини залишення дітей без батьківського піклування; сутність проблеми соціалізації дитини.

Другий розділ окреслює різновиди форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні; розглянуто державну систему охорони та захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; описується специфіка професійної діяльності соціального працівника та соціального педагога з дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Надається характеристика соціально-педагогічних умов соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти. Розроблено методичні рекомендації з соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах закладу загальної середньої освіти. В межах методичних рекомендацій виокремлено принципи, яким має підпорядковуватись освітній процес, форми та методи, які можуть бути застосовані у процесі соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування. Визначено критерії, показники та рівні соціалізованості дітей,

позбавлених батьківського піклування. Для соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти підготовлено комплекс вправ, які є авторськими або частково адаптованими.

Ключові слова: соціалізація, соціальна адаптація, соціальний супровід, діти, позбавлені батьківського піклування, діти-сироти, заклад загальної середньої освіти.

ABSTRACT

Khrystyna Novikova. Social and pedagogical conditions of socialization of children deprived of parental care in an institution of general secondary education

The work provides a theoretical generalization and practical solution to the scientific problem of socialization of children deprived of parental care by substantiating the set of socio-pedagogical conditions that ensure the success of the researched issue.

The purpose of the research is to develop and theoretically substantiate the socio-pedagogical conditions of socialization of children deprived of parental care in a general secondary education institution.

The first chapter highlights the problems and features of socialization of children deprived of parental care. Considered the importance of the problem of orphanhood in Ukraine; reasons for leaving children without parental care are highlighted; the essence of the problem of child socialization.

The second section outlines the types of placement of children deprived of parental care in Ukraine; the state system of protection and protection of the rights of orphans and children deprived of parental care is considered; describes the specifics of the professional activity of a social worker and a social pedagogue with children deprived of parental care.

A description of the socio-pedagogical conditions of socialization of children deprived of parental care in a general secondary education institution is provided. Methodological recommendations for the socialization of children deprived of parental care in the conditions of a general secondary education institution have been developed. Within the methodological recommendations, the principles to which the educational process should be subject, the forms and methods that can be applied in the process of socialization of children deprived of parental care are highlighted. The criteria, indicators and levels of socialization of children deprived of parental care are determined. For the socialization of children

deprived of parental care, the general secondary education institution has prepared a set of exercises that are original or partially adapted.

Key words: socialization, social adaptation, social support, children deprived of parental care, orphans, institution of general secondary education.

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної (дипломної) роботи на тему: «**Соціально-педагогічні умови соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти**»

Об'єкт дослідження – процес соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти.

Мета роботи – розробити й теоретично обґрунтувати соціально-педагогічні умови соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти.

Відповідно до мети, об'єкта і предмета дослідження, сформульовано його основні завдання:

- 1) проаналізувати стан опрацювання проблеми соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в наукових джерелах;
- 2) схарактеризувати специфіку професійної діяльності соціального працівника та соціального педагога із дітьми, які позбавлені батьківського піклування;
- 3) визначити соціально-педагогічні умови соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти та надати методичні рекомендації з їх реалізації.

Загальний зміст

У першому розділі розглядаються теоретичні засади соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування. Аналізується нормативно-правове забезпечення соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування, різновиди форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні.

У другому розділі здійснюється обґрунтування соціально-педагогічних умов соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування. Розкрито специфіку професійної діяльності соціального працівника та

соціального педагога з дітьми, позбавленими батьківського піклування, визначено соціально-педагогічні умови соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти та надано методичні рекомендації з їх реалізації.

За результатами дослідження сформульовано висновки

Проаналізовано стан опрацювання проблеми соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування. З'ясовано, що процес соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, потребує забезпечення цілісності, безперервності та системності у своїй реалізації. Проведений аналіз проблеми соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, надав можливість уточнити сутність поняття «соціалізація». Соціалізація – це процес формування особистості, який передбачає як свідоме засвоєння готових форм і способів суспільного життя, ідей і цінностей, норм поведінки, так і вироблення власного стилю життя і набуття соціального досвіду. Соціалізація включає, як соціально контрольовані процеси, пов'язані з цілеспрямованим впливом на особистість (виховання), так і стихійні, спонтанні процеси, що впливають на її формування.

Схарактеризовано сутність і специфіку професійної діяльності соціального працівника та соціального педагога з дітьми, які позбавлені батьківського піклування. До загальних принципів діяльності соціального педагога щодо підготовки дітей до самостійного життя віднесено наступні: відповідність потребам (спрямованість змісту, форм і методів роботи на задоволення потреб дітей у здобутті певних знань і умінь); комплексність (налагодження співпраці з іншими закладами, у тому числі за місцем повернення дитини); реалістичність (планування реалістичних заходів, виконання посильних завдань); спрямованість на розвиток власної активності (робота в напрямку зміцнення позитивної позиції особистості щодо власної здатності вирішувати проблеми в самостійному житті); практичність (орієнтація на те, як і де можна використати набуті знання та навички).

Окреслено соціально-педагогічні умови соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти, а саме: розвиток соціальності дітей на основі індивідуального підходу; урахування емоційного розвитку дитини; створення цілісної системи соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування; використання інтерактивних технологій навчання та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування; актуалізація виховної роботи, спрямованої на соціальний розвиток дітей, позбавлених батьківського піклування; взаємодія соціального педагога, психолога, учителів у процесі соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування. Соціально-педагогічними умовами соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, слугують чинники, що оптимізують їх пізнавальну активність та творче мислення. Визначені умови мають бути реалізовані на засадах цілісності всіх компонентів методичної системи.

Обґрунтування закономірностей і концептуальних положень соціально-педагогічних засад соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, визначило необхідність розробки методичних рекомендацій з соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах закладу загальної середньої освіти.

Метою методичних рекомендацій є розкриття змісту, форм та методів соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, а також висвітлення основ реалізації соціально-педагогічних умов соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти. Досягнення мети реалізують через поступове виконання взаємозалежних завдань: 1) формування мотиваційно-цільового компонента; 2) формування когнітивного компонента; 3) формування операційно-діяльнісного компонента; 4) формування рефлексивно-оцінювального компонента педагогічного процесу.

В межах методичних рекомендацій виокремлено принципи, яким має підпорядковуватись освітній процес: загальнопедагогічні (принцип

нормативності освіти і відкритості освітніх перспектив для дітей, позбавлених батьківського піклування, принцип соціально-педагогічної організації середовища життєдіяльності дитини, принцип рівноправного партнерства з родиною, принцип особистісно-орієнтованого підходу у вихованні дітей, позбавлених батьківського піклування, принцип пріоритетної уваги до взаємин дитини в ситуації навчання, принцип успішності в навчанні в умовах подолання посильних труднощів, принцип оптимізму, принцип інтегративного характеру освітнього процесу); специфічним (інноваційності та відкритості, раціонального поєднання традиційного й інноваційного в педагогіці).

Формами та методами, які можуть бути застосовані у процесі соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, визначено: урок, тренінги, проєктна діяльність, лекції-бесіди з різними фахівцями соціальних та медичних закладів, дискусії, ігри.

Визначено критерії, показники та рівні соціалізованості дітей, позбавлених батьківського піклування. Аналіз наукових джерел дав змогу виокремити наступні критерії: мотиваційно-цільовий, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний. Виокремлені критерії та показники дали змогу схарактеризувати рівні соціалізованості дітей, позбавлених батьківського піклування: низький (діти з поверхневим рівнем соціалізації, замкнуті, не хочуть йти на контакт, неактивні), середній рівень (діти охоче спілкуються, взаємодіють із однолітками, педагогами, беруть участь у житті колективу, але мають недостатній рівень активності в соціумі), високий рівень (діти мають чітке уявлення про спілкування, соціалізовані, активно беруть участь у житті колективу, йдуть на контакт, активно взаємодіють з соціумом).

Для соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладі загальної середньої освіти підготовлено комплекс вправ, які є авторськими або частково адаптованими.

Отже, мету дослідження досягнуто, а завдання розв'язано. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування. Перспективи подальшої розробки проблеми дослідження полягають у вдосконаленні методики соціально-педагогічної роботи з дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Рік виконання кваліфікаційної (дипломної) роботи – 2022–2023.

Місце виконання: кафедра дошкільної освіти і соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Кваліфікаційна робота зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок, із них основного тексту 58 сторінок. Список використаних джерел містить 71 найменування. Обсяг додатків – 4 сторінки.